

УДК 330.341.1: 332.14

І.Б. ЧИЧКАЛО-КОНДРАЦЬКА, докт. екон. наук

Полтавський національний технічний

університет імені Юрія Кондратюка

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ РЕГІОНІВ

Запропоновано концептуальний підхід до формування ефективного механізму забезпечення інноваційного розвитку науково-виробничих систем регіонів. Визначено напрями вдосконалення правової, організаційної, фінансово-економічної, еколого-економічної та соціальної складових такого механізму.

Предложен концептуальный подход к формированию эффективного механизма обеспечения инновационного развития научно-производственных систем регионов. Определены направления усовершенствования правовой, организационной, финансово-экономической, эколого-экономической и социальной составляющих такого механизма.

The conceptual approach to the formation of an effective mechanism for ensuring of regional research and production systems innovative development has been propound. The directions for enhancement of legal, organizational, finance and economic, ecological and economic components of the mechanism have been defined.

Ключові слова: регіон, інноваційний розвиток, науково-виробничі системи, комплексний механізм; правовий, організаційний, фінансово-економічний, еколого-економічний, соціальний механізми.

Постановка проблеми. Для побудови в регіонах України інноваційної моделі розвитку необхідна адекватна, дієва та науково обґрунтована державна політика інноваційного розвитку країни та регіонів. Важливою передумовою успішної реалізації стратегії інноваційного розвитку науково-виробничих систем регіонів є створення ефективного механізму регіональної політики у цій сфері. Механізм забезпечення інноваційного розвитку науково-виробничих систем регіонів являє собою комплекс конкретних засобів, методів, важелів, інструментів

та ресурсів, що спрямовані на виконання запланованих стратегічних і поточних заходів щодо інноваційного розвитку таких систем з врахуванням їх специфіки відповідно до принципів, цілей і завдань регіональної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізм здійснення регіональної політики та окремих її напрямів досліджувався багатьма вітчизняними вченими [1, 2, 3 та ін.]. Проблемам підвищення ефективності механізму державного регулювання інноваційного розвитку присвячені роботи таких відомих вітчизняних науковців і практиків, як В. Геєць, Л. Федулова, О. Амоша, В. Семиноженко та інші [4, 5, 6, 7].

Згідно з діючими нормативними документами елементами цілісного механізму державної регіональної політики в Україні виступають: відповідна законодавчо-нормативна база, бюджетно-фінансове регулювання регіонального розвитку, прогнозування і програмування, розвиток різних форм територіальної організації продуктивних сил [1].

Виділення невирішених раніше проблем. Регіональна політика управління інноваційними процесами, яка проводилася до останнього часу, мала низку недоліків, зокрема характеризувалася відсутністю системності та послідовності у її здійсненні, недосконалістю нормативно-правової бази регулювання, неузгодженістю дій органів виконавчої влади як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, відсутністю дієвого механізму фінансування та стимулювання інноваційного розвитку і, як результат, низькою ефективністю. У більшості регіонів України тривалий час були відсутні чітко сформульовані стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, а відповідно не вибудовано відповідну систему державного й регіонального менеджменту їх реалізації.

Крім того, вивчення світового досвіду [8, с. 175 – 178] показало, що значна кількість інструментів та важелів стимулювання інноваційного розвитку, які давно підтвердили свою ефективність у зарубіжних країнах, в

Україні не використовуються.

Постановка завдання. Метою статті є пошук шляхів удосконалення механізму реалізації регіональної політики для забезпечення стабільного інноваційного розвитку науково-виробничих систем з огляду на світовий досвід здійснення такої політики та з урахуванням практичних напрацювань у цій сфері в Україні.

Виклад основного матеріалу. Основними складовими комплексного механізму забезпечення інноваційного розвитку регіональних науково-виробничих систем є правовий, фінансово-економічний, організаційний, еколого-економічний та соціальний механізми. Важливим елементом комплексного механізму, котрий потребує вдосконалення, є механізм взаємодії між освітою, наукою, виробництвом. Концептуальний підхід до формування ефективного механізму забезпечення інноваційного розвитку регіональних науково-виробничих систем наведений на рис. 1.

При побудові механізму слід дотримуватися оптимального та науково обґрунтованого поєднання прямих і опосередкованих методів державного впливу, враховуючи постійну гостру дефіцитність фінансових ресурсів у держави, а також стимулюючих та обмежувальних, активних і пасивних, правових, економічних і адміністративних методів. Тільки зважене комплексне поєднання цих методів, дієвість усіх складових елементів механізму дасть змогу отримати синергетичний ефект у забезпеченні досягнення намічених цілей.

Вважаємо за потрібне розширити систему інструментів, важелів та стимулів упровадження вітчизняних розробок у виробництво, активізації інноваційної діяльності та технологічного розвитку в нашій країні за рахунок:

– розширення прямого державного фінансування у вигляді надання цільових субсидій і грантів підприємства, субвенції малим і середнім

фірмам, які реалізують інвестиційні проекти;

- створення прозорої конкурентної процедури державних закупівель, запровадження електронної тендерної системи державних замовлень на інноваційні продукти, визначення одним із основних критеріїв закупівель – інноваційність продукту;

- надання спеціальних податкових кредитів і пільг підприємствам і установам різних форм власності, які інвестують власні кошти у наукові дослідження, розробляють прогресивні екологічно чисті технології тощо; впровадження податкової пільги з податку на прибуток для підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, на прибуток від такої діяльності;

- здійснення бюджетного відшкодування витрат на різних стадіях інноваційного процесу,

- розвитку НДДКР у регіонах, зокрема через роботу агентств регіонального розвитку;

- надання інноваційних і технологічних кредитів із спеціальних фондів на реалізацію проектів у пріоритетних сферах;

- спрощення адміністративних процедур, уникнення прямого адміністрування, створення «електронного уряду»;

- сприяння у розробці технологічної «дорожньої карти», надання технічної підтримки та інше.

Метою фінансово-економічного механізму є формування ефективної регіональної економічної політики щодо використання новітніх технологій, впровадження інновацій, підтримки та фінансово-інвестиційного забезпечення сучасних напрямів і пріоритетів інноваційного розвитку науково-виробничих систем. Удосконалення фінансово-економічного механізму сприяння інноваційному розвитку регіональних науково-виробничих систем, зокрема, передбачає:

- розроблення конкретних фінансових механізмів (податкових, кредитних, бюджетних, цінових тощо) для стимулювання введення в дію

вже існуючих технологій, а також створення та впровадження у виробництво перспективних науково-технічних розробок;

- зміну системи державного фінансування, що має передбачати фінансування передусім конкретних інноваційних проектів з обов'язковим доведенням їх до впровадження й отриманням результату;

- розроблення механізму стимулювання і розвитку венчурного підприємництва як особливої форми фінансового капіталу;

- створення системи фондів для фінансування заходів реалізації державної регіональної політики інноваційного розвитку, зокрема Державного фонду регіонального розвитку;

- реалізація інноваційно-інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна»;

- встановлення низки санкцій для підприємств за відставання від сучасного технічного рівня виробництва й якості продукції;

- запровадження механізму компенсації підвищених затрат з освоєння принципово нових видів техніки і технологій за рахунок спеціальних інвестиційних фондів, а також залучення споживачів до компенсації затрат на розроблення й освоєння випуску нової продукції;

- формування цілісного механізму щодо встановлення тісного зв'язку між фінансовими результатами підприємств і обсягами їх інноваційної діяльності, зокрема застосування прискореної амортизації;

- перетворення кредиту в одне із основних джерел фінансування НДДКР, що вимагає з боку державних та регіональних органів влади всебічної підтримки процесу створення мережі комерційних інноваційних банків, яким мають бути надані вигідніші умови роботи;

- надання пільгових позик та грантів організаціям і конкретним науковцям для реалізації інноваційних проектів у науково-технічній сфері;

- фінансування інноваційних програм з боку державного та місцевого бюджетів за дольової участі із зацікавленими підприємствами,

організаціями та банками;

- удосконалення механізму підтримки розвитку експорто-орієнтованого та імпортозамінного виробництва;

- розроблення та запровадження механізму державної підтримки реалізації пріоритетних напрямів інноваційного розвитку регіональних науково-виробничих систем, наприклад, через здешевлення банківських кредитів на виконання інноваційних проектів;

- створення механізму страхування і компенсації можливих ризиків інноваційної діяльності, що дозволить знизити рівень таких ризиків;

- удосконалення податкового та митного механізмів стимулювання інноваційної діяльності, розвитку наукоємних виробництв, зокрема запровадження та ефективна робота системи автоматичного відшкодування ПДВ, що дозволить вчасно здійснювати таке відшкодування експортерам;

- відпрацювання механізму захисту внутрішнього ринку від морально застарілих техніки та технологій, зокрема стимулювання технічного й технологічного оновлення виробництва і виведення застарілих основних виробничих засобів, імпорту новітніх техніки та технологій тощо;

- удосконалення механізму стимулювання молодих вчених до впровадження результатів наукових досліджень і науково-технічних розробок.

Реалізація ефективної державної та регіональної політики інноваційного розвитку в Україні та регіонах потребує певного вдосконалення організаційного механізму забезпечення такого розвитку. Основні напрями вдосконалення такого механізму мають бути спрямовані на підвищення ступеня узгодженості дій та заходів держави на національному й регіональному рівнях, винесення інноваційних пріоритетів на всіх рівнях та в усіх державних структурах на перше місце,

реформування функцій державних та регіональних органів виконавчої влади тощо. Результатом реалізації цих напрямів має стати формування інноваційної управлінської ідеології суспільства та підвищення ефективності регіональної політики інноваційного розвитку.

Необхідне удосконалення всіх елементів еколого-економічного механізму: обліку природних ресурсів і контролю за раціональністю їх використання; планування і регулювання (зміна в системі податків, зборів, фінансування); економічного стимулювання (пільгове оподаткування і кредитування, встановлення підвищених норм амортизації, заохочувальних цін і надбавок за екологічно чисту продукцію); економічної відповідальності (адміністративної, цивільно-правової, фінансової). Важливо створити в межах механізму інноваційного розвитку регіональних науково-виробничих систем механізм стимулювання впровадження екологічних технологій не тільки шляхом примусу, штрафів, податків, зборів, відшкодувань збитків, а і заохоченням.

В усьому світі перед науковцями стоїть завдання узгодження інноваційного розвитку виробництва з розвитком соціальної і духовної сфери діяльності людей. Забезпечення всебічного розвитку людського потенціалу регіонів та формування сприятливого середовища для інноваційного розвитку регіональних науково-виробничих систем вимагає заходів соціального характеру: удосконалення порядку розроблення соціальних програм, спрямованих на розв'язання найгостріших проблем регіонів, насамперед з питань забезпечення зайнятості населення, створення нових робочих місць, у т.ч. на інноваційних підприємствах, у високотехнологічній сфері виробництва; соціального захисту та підвищення загально-виробничої, інноваційної, екологічної культури; формування та реалізація державної політики у сфері регулювання внутрішньорегіональної та міжрегіональної трудової міграції; запровадження нових механізмів розвитку регіональної соціальної

інфраструктури на основі залучення коштів держави, регіонів і бізнесу; здійснення послідовної державної політики щодо зростання заробітної плати в освітній і науковій сферах тощо.

Висновки. Досягнення цілей та завдань побудови ефективного механізму інноваційного розвитку регіональних науково-виробничих систем може бути забезпечене тільки за умови тісного взаємозв'язку, узгодження та системної реалізації запропонованих напрямів у регіонах та в державі.

Список літератури

1. Регіональна політика та механізми її реалізації: [монографія] / [за ред. М.І. Долишнього]. – К.: Наукова думка, Ін-т регіон.дослідж. НАН України, 2006. – 512 с.
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: [монографія] / [З.С. Варналій, Е.М. Лібанова, Ю.В. Мокогон, А.І. Мокій; за ред. З.С. Варналія]. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.
3. Пила В.І. Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво: [монографія] / Пила В.І., Чмир О.С., Гарасюк О.А., Терещенко Т.В.; за ред. В.І. Пили. – Хмельницький: вид-во ХУУП, 2006. – 412 с.
4. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України: [монографія] / В. Геєць, В. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
5. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення / [Амоша О.І., Антонюк В.П., Землянкін А.І., Новікова О.Ф., Поручник А.М.]. – Донецьк: Ін-т екон. промисловості НАН України, 2007. – 328 с.
6. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / Л.І. Федулова, В.П. Александрова, Ю.М. Бажал та ін.; за ред. Л.І. Федулової. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, Основа, 2005. – 550 с.
7. Жихор О.Б. Інноваційна політика розвитку регіонів: теорія та практика формування, механізми реалізації: [монографія]. / О.Б. Жихор. – Л.: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2009. – 544 с.
8. Чичкало-Кондрацька І.Б. Інноваційний розвиток регіональних науково-виробничих систем: [монографія] / І.Б. Чичкало-Кондрацька. – Полтава: Полтавський літератор, 2011. – 392 с.

Рис. 1. Концепція формування механізму інноваційного розвитку науково-виробничих систем регіонів